
KRITIKAI SZEMLE

KÖNYVEK

EURÓPA-DIMENZIÓK

Losonczi Alpár Koncz István Irodalmi Díjjal kitüntetett kötete

Losonczi Alpár újvidéki egyetemi tanár több mint két évtizede magyarul és szerbül írott filozófiai és tudományos esszéket, tanulmányokat, közéleti írásokat publikál itthon és külföldön. Ez ideig magyarul három könyvet adott ki, 1988-ban *Hiányvonatkozások* címen társadalomfilozófiai írásokat, 1998-ban *Az emlékezés hermeneutikája* címen filozófiai tanulmány- és esszékötetet. 2002-ben jelent meg az *Európa-dimenziók* című tanulmánykötete, amelyet a zsűri a Vajdasági Írók Egyesülete Koncz István Irodalmi Díjával tüntetett ki.

A kötet alcíme – Kultúra, kontextus, kisebbség – fenomenológiai távlatok – pontosan közli, hogy mit kínál olvasójának a kötet szerzője. Fenomenológiai megalapozottságú filozófiai tanulmányokat a kultúráról, a kontextusról és a kisebbségről, mégpedig Európával szembesülve. Hiszen Európa, történelme és kultúrája a filozófiatörténet kiapadhatatlan tematikus forrása, miként ugyanaz a történelem, a néprajz, az antropológia számára is, hiszen semmiképpen sem tekinthető pusztán földrajzi fogalomnak. Európa egész története során világraszóló egzisztenciális dilemmák, kételyek és megválaszolatlan kérdések, örökre homályba burkolt gondok, értelmezésre váró szenvedélyek és indulatok térsége. Sohasem lehet pontosan megmondani, mit is jelent számunkra Európa, és hogy mit jelentett elődeink számára; melyek vehetők más földrészekről megkülönböztető vonásainak, mi is az, amit oly gyakran európai kultúrának mondunk, és hogy ez a sok mindenben rejtélyes evidencia hogyan

Elhangzott a Vajdasági Írók Egyesülete 2003. május 31-én megtartott közgyűlésén

határozható meg a világ más térségei kultúrájának irányából. Mindeközben külön hely illeti meg az Európa történelmére vonatkozó kérdéseket, mert éppen történelmének hol csillogó, hol éjsötét korszakai mélyen befolyásolták, sokszor irányították is mindazt, ami a világban lejátszódott. Filozófiai kérdéssége is történelméből eredeztethető. Mert Európa valóban filozófiai kérdés, és gond a filozófiai értelmezés meg megértés számára. A filozófiatörténet egyetlen jelentősebb irányzata sem kerülhette meg, hogy szembenézzen Európával mint az ember tragikus sorsának, kultúrájának és szellemiségének nemegyszer kies otthonával. Az Európa-kérdés nagyon hangsúlyosan merült fel a múlt század filozófiai gondolkodásában, ha lehet, még hangsúlyozottabban az egyszerre posztmodernnek és globálisnak mondott századvégén.

Losonczi Alpár ezeket a mindenképpen időszerű kérdéseket a fenomenológia és a hermeneutika távlatából vizsgálja. De nyomban megállapítható, hogy tanulmányaiban nemcsak az Európa-jelenségek megfigyelésére és leírására, hanem elsősorban megértésére törekszik a posztmodern és globalizációs gondolkodások keretében. Eközben esszéi és tanulmányai középpontjában a saját és az idegen rendkívül összetett, de Európa megértéséhez megkerülhetetlen kapcsolatait és viszonyait állanak. Abból a feltevésekből indul ki, hogy nem lehetséges a saját az idegen beszéde nélkül, hogy a másik nyelvének hiánya a saját nyelv elnéveléséhez vezet. A párbeszédhelyzetek elemzését Losonczi Alpár a fenomenológia hagyományaira alapozza, és ezzel párhuzamosan a múlt századi nyelvfilozófiákra. Ezért nem tekinthető véletlennek, hogy az Európa-távlatokban gondolkodó filozófus a nyelvet tekinti a kultúra egzisztenciális alapjának, hiszen senki más nem, csak az ember beszél. Jelrendszereket létesített, és ezekkel világot teremtett önmaga és a természet számára. A globalizációs törekvések sem fenyegetik az ember jelrendszereit, főként nem az ember nyelvét, hiszen ha a saját beszéd létezése szempontjából nélkülözhetetlen az idegen beszéd, akkor a világ legtávolabbi pontjait is éppen az általa teremtett jelekkel érheti el és értheti meg az ember. Ugyanezért állítható, hogy a globalizáció nem fenyegeti sem az európai, sem más földrészek kultúráját, de az európai nemzeti és regionális kultúrákat sem.

Losonczi Alpár a filozófiai gondolkodás hagyományaira hivatkozva és sok kortárs szerzővel vitatkozva mutatta be esszéiben és tanulmányaiban a huszadik század Európa-tervezetét. Ez a tervezet vehető a mai Európa kultúrája és története otthonának. Ez nem a legmelegebb otthon, de egy valóságos világ, amelyben az európai ember kis és nagy történetei játszódnak. Semmi sem marad kívül ezen az otthonon, amely a múlt században a végsőkéig kegyetlen volt lakóival szemben. Auschwitz és a Gulág nem az egyetlen jelképe eme kegyetlenségnek. A filozófiára tartozik, hogy a kegyetlen történelem herme-

neutikai megközelítésével javaslatokat tegyen az emberi egzisztencia tragikumának és fájdalmának enyhítésére. Ha ebben egyetlen tollvonásnyi sikere lesz, akkor elérte célját.

Külön figyelmet érdemelnek Losonczi Alpár tanulmányai a kisebbségről és a kisebbségi kultúrákról. Jártassága a fenomenológiában és hermeneutikában, a nyelv- és kultúraelméletekben lehetővé tették számára, hogy a kisebbségi kérdést kiemelje a napi politika és ideológia ingoványából, és hogy a filozófiai gondolkodás keretében tegye fel. Soha ez ideig errefelé a kisebbségi kérdés nem nyert ilyen szintű és ilyen értelmű megfogalmazást, mintha a kisebbségi kérdésnek, léthelyzetnek és kultúrának nem lenne filozófiája, se teóriája. Losonczi Alpár tanulmányai éppen azt bizonyítják, hogy a kisebbségi kérdés nem is érthető meg filozófiai megalapozottság nélkül. Ez annál is inkább fontos, hiszen az európai integrációk folyamataiban egyre meggyőzőbben mutatható ki, hogy a kisebbségi kérdés az európai kultúra és az európai integráció egyik semmiképpen sem mellőzhető alapkérdése. Kiderült ugyanis, hogy az európai kultúra elveszíti arculatát, amennyiben a másokban saját meghosszabbítását látja csupán, ami a másik, az idegen, a különböző felszámolásához vezet. Világossá vált, hogy a másik felszámolása nem teszi boldoggá a sajátot, mert – állapítja meg Losonczi Alpár – „a Másik az ugyanazonosság konstellációjában tapasztalható, egyediségének közvetítésével kerül elébünk, és nem valamilyen elkülönülő csoport tagjaként jelenik meg, hanem elidegeníthetetlen jogok birtoklójaként. Minden egyes irreducibilisnek bizonyul, méghozzá abban az értelemben, hogy léte nem szűkíthető le azon karakterjegyekre, amelyek alapján különbözik tőlünk, függetlenül attól, hogy melyek ezek a jegyek. Egyszóval, az előfeltételezett különbözőség elvét, amely a premodern társadalmak diszkontinuus terét rajzolta ki, felváltja a modernitás folyamatosságát jelentő, a feltételek kiegyenlítődéésének tere”. Ennek megértése emelheti ki a kisebbségi kérdést a (napi) politika és ideológia hínárjából.

Losonczi Alpár elemzéseinek időszerűsége, az európai filozófiai hagyományokban való megalapozottsága, a szerző mindig kritikus és polemikus viszonyulása a kortárs európai eszmékhez indokolja, hogy a Vajdasági Írók Egyesülete éppen most alapított Koncz István Irodalmi Díját első ízben az *Európa-dimenziók* című könyve érdemelje ki. Koncz István költészete egyik forrása éppen a filozófiai gondolkodás volt, és most, amikor a nevével fémjelzett díjat egy filozófiai munka szerzőjének nyújtjuk át, a fájdalmasan korán eltávozott költő emlékét is óvjuk meg ápoljuk.

BÁNYAI János